

Posudek oponenta na diplomovou práci

Rubák, Petr. 2012. *Gramatický náčrt romského dialektu gemerské obce Krásnohorské Podhradie*. Praha: FF UK, 92 stran.

Diplomová práce ing. Rubáka je gramatickým popisem centrálního dialektu romštiny mluveného v obci Krásnohorské Podhradie v okrese Rožňava na území historické župy Gemer. Výběr variety k popisu je třeba vyzdvihnout a to hned z několika důvodů. Za prvé se jedná o varietu, která sice jádrově patří k severocentrálním dialektům, ale vykazuje i řadu rysů jihocentrální romštiny, a nelze ji tudíž snadno klasifikovat; za druhé jí mluví Romové se sekundární maďarskou identitou, jejichž druhým jazykem je maďarština; „maďarským“ varietám severocentrální romštiny přitom byla dosud věnována jen velmi malá pozornost. Diplomant se danému dialektu věnuje dlouhodobě; předkládaná magisterská práce je ostatně volným pokračováním jeho bakalářské práce.

Kvalita předložené diplomové práce je však velmi kolísavá. Za precizně zpracované části lze jednoznačně považovat kapitoly věnované morfologii a syntaxi, část věnovaná fonologii, ale i úvod, představující komunitu mluvčích popisované variety z hlediska sociokulturního, a závěr jsou naopak velmi slabé. Zcela chybí jakkoli stručné pojednání o lexiku (ať už z hlediska historického, sociolingvistického nebo kontaktologického), které by bylo žádoucí pro dosažení komplexního pohledu na popisovanou varietu, a ke kterému měl diplomant přístup. Nejvíce však schází pojednání o sociolingvistické situaci a zejména pak vitalitě popisované variety. Jediná sociolingvisticky relevantní informace v podkapitole nazvané „Sociolingvistické situace“ je stručná informace o trilingvismu mluvčích a jejich kontaktních jazycích. Naopak je třeba vyzdvihnout autorovo relativně podrobné představení „zdrojů dat“, včetně přehledu konzultantů a jejich věku.

Diplomant se opíral o elicitovaná data, totiž překlady vět lingvistických dotazníků připravených vedoucím práce V. Elšíkem k dokumentaci romštiny na území střední Evropy. Od magisterské práce by se ovšem očekávalo, že bude alespoň částečně pracovat i s analýzou spontánních textů, zejména pak v částech o syntaxi, které jsou zcela postavené na analýze překladů. V průběhu celé práce autor zároveň odkazuje na předpokládané, ale nedoložené tvary, což působí dojmem nedodělaného výzkumu. Diplomant se měl pokusit vyelicitovat i ony nedoložené tvary, tj. např. podniknout jeden závěrečný terénní výjezd už po sepsání diplomové práce, za účelem sběru nedoložených tvarů.

Práce je málo uspokojivá z hlediska jazykového. Kromě nedokonalého stylu (opakující se slova, řada zbytečně dlouhých souvětí atd.) jsou častými prohřešky chybějící interpunkce, překlady i chybějící písmenka (navšetvovala, adaprační, ktrá, mskulinních, napalativovaný atd.). Místy chybí i celá slova, nejčastěji předložky („došlo rozšíření“ atd.) a občas jsou celé úseky vět nesrozumitelné; co např. znamená věta na str. 18 „Šelkoronášni „stokoruna“ je také jediné doložené kompozitní substantivum *barepereskeri*“ mi zůstává záhadou.

Autor v úvodu zmiňuje, že „struktura náčrtu je inspirována diplomovou prací Zuzany Bodnárové popisující veršendskou romštinu“. Inspirace danou diplomovou prací je přitom silně zřejmá a to např. i ve formulacích. Pro ilustraci vybírám pasáž z anotace posuzované diplomové práce Petra Rubáka a z anotace diplomové práce Zuzany Bodnárové:

Bodnárová: „Práce je rozdělena na čtyři části. První část se zabývá fonologií a morfofonologií a zahrnuje popis inventáře fonémů, adaptace a kvantity vokálů a různých hláskových změn. Druhá část je věnována morfologii a zahrnuje popis flexe a derivace substantiv, adjektiv a sloves. Třetí část se zabývá základními a komplexními syntaktickými konstrukcemi a základním slovosledem.“

Rubák: „Práce je rozdělena do tří částí, první se zabývá stručně fonologií a morfofonologií a zahrnuje inventáře fonémů, jejich popis a popis různých hláskových změn. Druhá, stěžejní část práce je věnována morfologii a zahrnuje popis derivace a flexe substantiv, adjektiv a sloves, věnuje se i dalším slovním druhům. Třetí, poslední, část se stručně věnuje základním a komplexním syntaktickým konstrukcím.“

V této souvislosti je třeba uvést, že Rubákova diplomová práce se obsahu uvedeného v anotaci ani příliš nadržuje. Např. v části o fonologii se nedozvídáme téměř nic o morfofonologii (kromě asi dvou vět, které jsou ještě uvedeny jako „fonologické jevy“) a vůbec nic o slíbených „různých hláskových změnách“.

Diplomant měl věnovat větší pozornost práci s literaturou a neopírat se jen o jednu (mimořádně daleko podrobnější) diplomovou práci. U magisterské práce předkládající gramatický popis vybraného dialektu bychom např. předpokládali i konzultaci obecnější literatury na téma, jak psát gramatiky (např. Shopen, Payne), ale i konzultaci konkrétních gramatik, minimálně těch popisujících různé romské dialekty (Sampson, Boretzky, Halwachs, Cech a Heinschink, gramatiky z nakladatelství LINCOM atd.). Máme-li soudit z přehledu literatury na konci práce, jediná diplomantem konzultovaná gramatika necentrálního dialektu romštiny je Matrasův článek o romské varietě řecké obce Parakalamos. V této souvislosti však ještě jeden závažný nedostatek práce s literaturou: v seznamu literatury figuruje celkem 14 děl, z nich ovšem 6 pouze v seznamu literatury a nikoli ve vlastní práci, ve které už na ně není nikde odkazováno. Seznam literatury tedy není standardní seznam referencí. Zároveň se v průběhu práce objevují odkazy na literaturu, která naopak chybí v seznamu literatury, jako např. slovník východoslovenské romštiny Hübschmannové et al. (1993). Nejčastěji citovanou prací je vedle už zmíněné diplomové práce Z. Bodnárové výukový handout vedoucího práce, což působí velmi neprofesionálním dojmem a vede k závěru, že kromě konzultací se školitelem a inspirací jednou diplomovou prací autor vlastně s žádnou literaturou ani pořádně nepochyboval. Práce Elšíka a Matrase (2006) je v práci odkazována jako Elšík a Matras (2007).

Neuspokojivá práce s literaturou se projevuje i v průběhu vlastní práce nedostatečnými citacemi a chybějícími odkazy na zdroje informací. Namátkově např. na str. 7 autor píše: „V romistické tradici bývají maďarskou romštinou označovány jihocentrální, tzv. *áhi* dialekty“ (sic); zde by bylo vhodné odkázat na konkrétní díla představující onu romistickou tradici. Na str. 9 zase autor píše, že „Většina fonémů krásnohorské romštiny pochází z rané romštiny“, aniž by specifikoval, kde se můžeme o raněromských fonémech něco dozvědět, ba ani co je to raná romština. Na str. 49 autor píše, že sloveso *te lidžan* „nést“ vzniklo kompozicí sloves *te*

len a te džan a opět chybí zdroj informace (jedná se tedy o autorovo vlastní zjištění?). V této souvislosti v práci měla být i kapitola o předchozích studiích a stavu dokumentace nářeční větve, kam popisovaná varieta spadá.

Nejvíce odbytou část představuje nejstručnější kapitola o fonologii. V ní autor důsledně nerozlišuje mezi fonémy a alofony, ba ani mezi fonologickými a morfonologickými rysy. Uvádí zde i rysy, které zde vůbec neměly figurovat, protože patří do morfologie; např. využití u-kmenu spony ve futuru, kontaminace participia xenoklitických sloves konzonantem /b/ z deverbativního substantivního derivačního sufiku *-iben* (*meseliben* „vymalován“) atd. Chybí jakákoli zmínka o přízvuku a větší pozornost měl diplomant věnovat i popisu morfofonologických pravidel, např. alternaci *l – j*, která vyplývá z následujících částí. Největší část fonologického oddílu je představením použité ortografie, přičemž i to je nedokonalé, chybí např. vysvětlení značení délky (které vůbec není tak samozřejmé, jak by se mohlo zdát). Ve značení délek jsou přitom i v práci nekonzistence, např. v tabulce 22 se vedle sebe objevuje *sako raři* a *celo ráři*, dále na s.38 *savóre* ale v tabulce 22 *savore* atd. Pokud jsou mezi tvary s různou délkou významové rozdíly, měly být specifikovány. Další nekonzistence v rámci ortografie jsou např. u zápisu velární frikativy /x/, která se sporadicky v práci objevuje i zapisovaná spřežkou /ch/ (*plachta*, str. 16; *ochto* str. 29 atd.).

Část o morfologii je zpracována daleko precizněji a podrobněji a předkládá řadu postřehů a pečlivých analýz týkajících se popisovaného dialektu. Jen pár poznámek: na straně 21 autor píše „Sufix *-an-* odvozuje adjektiva z kmenů xenoklitických substantiv“, ale všechny následující příklady obsahují oikoklitická substantiva. Dále měl autor věnovat pozornost podrobnějšímu členění textu; např. u derivace substantiv by bylo vhodné kapitolu dále rozdělit na desubstantivní, deadjektivní a deverbální derivace, zvláštní podkapitolu měly mít derivace feminin atd. Dále proč je na str. 36 pronominální adjektivum „čř“ segmentováno *kas-ke-r-?* Na str. 49 – supletivní kořen slovesa (*li*)*dž*a- není (*li*)*gi-*, nýbrž pouhé (*li*)*g-*, následující vokál /i/ už je součástí perfektivního markeru *-in-*.

V části o morfologii asi nejvíc vyplývá na povrch přechodovost dialektu mezi severocentrální a jihocentrální romštinou. Jen namátkově: autor se sice nezmiňuje o produktivitě jednotlivých verbálních derivací, nicméně z jeho popisu se zdá, že např. kauzativa a antikauzativa jsou buď produktivní nebo přinejmenším častější a produktivnější než v jiných severocentrálních dialekttech (srov. kauz. *xaxav-* „nakrmit“ a antikauzativní *kezdind'uv-* „začínat se“). Toto téma by si zasluhovalo podrobnějšího zpracování, jednak v interdialektální perspektivě, jednak z hlediska jazykového kontaktu.

Část o syntaxi patří také k těm kvalitněji zpracovaným částem. Je jen třeba podotknout, že vedle popisu vyloženě syntaktických struktur (např. transitivní a intransitivní konstrukce, posesivní konstrukce apod.) oddíl o syntaxi obsahuje i kapitoly, ve kterých autor vedle syntaktických popisuje i morfofonologické způsoby značení (např. u lokálních a temporálních adverbialíí). Oddíl tedy měl být spíše nazván „Morfosyntax“ anebo ještě lépe měl být celý gramatický popis strukturován jinak a podrobněji než jen na tři základní jazykové roviny. Největší nedostatek oddílu o syntaxi je ovšem ten, že chybí glosování příkladných vět

morfematickým interlineárním překladem, jak je u gramatických popisů běžné. Bez nich jsou pro člověka neznalého romštiny dané věty nicneřkající.

Na závěr ještě několik poznámek:

Co to je „**tranzitivní** varieta mezi severocentrálními a jihocentrálním dialekty” (viz Úvod, 1.1.)?

Co znamená hvězdička za tvarem (např. v tabulce 31)?

Proč autor používá nekonzistentně jednou slovenský název Krásnohorské Podhradie a jednou počeštěné Podhradí?

Na více místech (str. 19, 33 a jinde) diplomant odkazuje na tabulku „xx”, což působí, jako kdyby odevzdal nehotovou verzi práce.

Největší přínos práce spočívá v prezentaci a analýze dosud neznámého jazykového materiálu z dialektologicky zajímavého dialektu, který, pokud odhlédneme od autorovy předešlé bakalářské práce, byl v romistické lingvistice dosud nepopsaný. Práci tedy celkově doporučuji k obhajobě, avšak vzhledem k jejím četným nedostatkům navrhuji hodnocení **dobře**.

V Praze 3. září 2012

Mgr. Michael Beníšek